

PROTOKOLL

Dnr
10052-2025

Sid
1 (7)

Justitieombudsmannen
Katarina Pahlsson

Inspektion av anstalten Skänninge den 9–11 september 2025

Inspektionen i korthet: JO har genomfört en oanmäld inspektion av anstalten Skänninge. Syftet var att följa upp vilka åtgärder som anstalten vidtagit med anledning av missförhållanden i delar av verksamheten som JO tidigare uppmärksammat när det gäller bemötandet och behandlingen av intagna. Inspektionen var särskilt inriktad på anstaltens hantering av avskildhetsplaceringar.

JO konstaterar att det är tydligt att anstaltsledningen har tagit missförhållandena på stort allvar och att det förändringsarbete som bedrivits framstår som systematiskt och målinriktat. Utifrån vad som framkom vid inspektionen drar hon slutsatsen att det lett till klara förbättringar när det gäller bemötandet av de intagna.

I protokollet görs även vissa uttalanden beträffande den fysiska miljön och rutinerna på anstaltens avskildhetsavdelning.

Inledning

På uppdrag av justitieombudsmannen Katarina Pahlsson genomförde byråchefen Catrine Björkman den 9–11 september 2025 en oanmäld inspektion av Kriminalvården, anstalten Skänninge. Vid inspektionen deltog även seniora rådgivaren Gunilla Bergerén, seniora rättssakkunniga Mattias Karlsson samt rättssakkunniga Sanna Ekman och Emma Söderberg Majanen (protokollförare).

Bakgrunden till och syftet med inspektionen

Sommaren 2023 tog JO emot anmälningar med allvarliga påståenden från tre intagna i anstalten Skänninge. Klagomålen handlade om att viss personal, den s.k. kontrollgruppen eller larmstyrkan, hade utsatt intagna för övervåld i samband med ingripanden samt gjort rasistiska och andra nedsättande uttalanden. Kriminalvården uppmanades att yttra sig över det som hade förts fram. JO fick även därefter del av ytterligare uppgifter om liknande missförhållanden i delar av verksamheten. Det här ledde till att JO Katarina Pahlsson den 18 januari 2024 beslutade att inleda en förundersökning om tjänstefel och misshandel vid anstalten (JO:s ärende dnr 440-2024).

I september 2024 lades förundersökningen ned eftersom brott inte kunde styrkas. Sedan meddelades beslut i de tre nämnda anmälningsärendena

(JO 2024 s. 206, dnr 6048-2023 m.fl.). Utredningen ledde inte till någon kritik mot anstalten men i beslutet finns en utförlig redogörelse för de klagomål mot anstalten som JO hade tagit emot och vissa utredningsåtgärder samt JO:s roll som extraordinär tillsynsmyndighet.

I tiden efter beslutet i de tre anmälningssärendena avslutades ett stort antal andra ärenden mot anstalten. Dessa hade hållits öppna under tiden som förundersökningen och handläggningen av de tre remitterade ärendena pågick. Den stora mängden ärenden har rört frågor av skilda slag, bl.a. personalens bemötande i samband med avskildhet, kränkande visitationer och urinprovtagningar samt uppdiktade rapporter om misskötsamhet. JO har dessutom meddelat flera kritikbeslut som rörde anstalten Skänninge. Såvitt nu är av särskilt intresse fick anstalten t.ex. allvarlig kritik för att den hade tillämpat en rutin som inneburit att intagna vid larm placerats i avskildhet utan beslut (JO:s beslut den 16 januari 2024, dnr 3439-2023). Frågor som rör anstaltens hantering av avskildhetsärenden har också haft fokus hos JO tidigare, bl.a. vid inspektioner 2015 och 2021 (JO:s ärenden dnr 5281-2015 och 8042-2021).

Den nu aktuella inspektionen skedde i syfte att följa upp vilka åtgärder som anstalten hade vidtagit med anledning av de missförhållanden som uppmärksammats. Inspektionen var särskilt inriktad på anstaltens hantering av avskildhetsplaceringar, både avseende behandlingen och bemötandet av intagna som är eller har varit placerade i avskildhet och själva ärendehandläggningen.

Inspektionens genomförande

Vid ankomst till anstalten på kvällen den 9 september 2025 hölls ett kort inledande möte med biträdande kriminalvårdschefen AA och kriminalvårdsinspektören BB. Då förevisades dessutom anstaltens avskildhetsavdelning och tillhörande promenadgårdar för JO:s medarbetare. På morgonen dagen efter hölls ett längre inledande möte där, utöver de nyss nämnda, kriminalvårdschefen CC och kriminalvårdsinspektören DD närvarade. Vid mötet redogjorde Catrine Björkman för bakgrunden till och syftet med inspektionen. CC och AA informerade kort om anstaltens organisation och verksamhet.

Under inspektionen hölls samtal med 16 intagna, 13 anställda inom olika personalkategorier såsom kriminalvårdare, vakthavande befäl och kriminalvårdsinspektörer samt med kriminalvårdschefen. JO:s medarbetare deltog också vid avskildhetsavdelningens och de vakthavande befälens morgonmöten.

JO:s medarbetare hämtade under inspektionen in och granskade 42 ärenden om avskildhet från början av 2023, 2024 och 2025 samt 12 ärenden som avsåg de intagna som vid början av inspektionen var placerade i avskildhet, i samtliga fall såväl grundbeslut som eventuella omprövningsbeslut. Även vissa andra handlingar hämtades in och granskades, bl.a. incidentrapporter och informationsmaterial som används på avskildhetsavdelningen.

Vid en avslutande genomgång som hölls digitalt den 10 oktober 2025 beskrev JO:s medarbetare de iakttagelser som gjorts under inspektionen och vid handlingsgranskningen. Anstaltsledningen fick möjlighet att kommentera dessa, och redogjorde därutöver för de åtgärder som anstalten hade vidtagit med anledning av tidigare konstaterade missförhållanden. Från Kriminalvårdens sida deltog CC, AA, DD, kriminalvårdsinspektörerna EE och FF, tf. kriminalvårdsinspektören GG och VO-handläggaren HH.

Protokollets innehåll

Som framgått redogjorde JO:s medarbetare vid den avslutande genomgången för sina iakttagelser under inspektionen. I det följande redovisas endast ett begränsat urval av dessa; avgränsningen har gjorts utifrån inspektionens fokus på bemötandet och behandlingen av intagna, i synnerhet de som är eller har varit placerade i avskildhet. När det gäller handläggningen av ärenden om avskildhet fick JO:s medarbetare överlag ett gott intryck, och tog vid den avslutande genomgången upp vissa iakttagelser. Detta kommer inte att beröras närmare.

Under inspektionen gjorde JO iakttagelser och fick del av uppgifter som alltså inte finns med i protokollet. Även sådana, i synnerhet uppgifter från intagna, kan emellertid vara av intresse och få betydelse i JO:s tillsyn.

Inledningsvis lämnas det i ett eget avsnitt en redogörelse för vad som framkom om de åtgärder som anstalten vidtagit med anledning av tidigare missförhållanden. Uttalanden av JO Katarina Pålsson återges under respektive avsnitt.

Iakttagelser och JO:s uttalanden

Om anstaltens verksamhet, tidigare missförhållanden och åtgärder som vidtagits med anledning av dessa

Anstalten Skänninge är en anstalt i säkerhetsklass 2 och utgör ett eget verksamhetsområde inom region Öst. Den ligger i utkanten av samhället Skänninge i Mjölby kommun och togs i bruk 1966. Sedan mars 2021 bedrivs också en begränsad häktesverksamhet i lokalerna. Under senare år har anstalten genomgått en kraftig expansion och är i dag en av landets största. Vid tidpunkten för inspektionen hade anstalten 456 beläggningsbara platser, varav 180 s.k. dubbelbeläggningsplatser, samt 23 avskildhetsplatser och 24 häktesplatser. Antalet anställda uppgick till ungefär 500.

Den aktuella inspektionen gjordes således på förekommen anledning. Som nämnts hade det på olika sätt kommit till JO:s kännedom att det rått missförhållanden i delar av verksamheten, inte minst i bemötandet och behandlingen av intagna. JO:s medarbetare pratade med flera i personalen om de tidigare problemen och ledningen beskrev dem även vid den avslutande genomgången. I korthet kan sägas att det förut fanns påtagliga kulturproblem i delar av anstalten, både när det gällde personalens agerande gentemot de intagna och mot

varandra. Särskilt problematisk var den s.k. kontrollgruppen eller larmstyrkan. Ingripandegraden var hög, incidentrapporter visade på kränkande behandling mot intagna och det rådde en slags machokultur i delar av arbetsgruppen. En i personalen uttryckte det som att det fanns ett större intresse för kontroll och OC-spray än för lugna samtal, och inlånad personal från andra verksamhetsställen slog larm om förhållandena. Personalomsättningen i anstalten var mycket hög och det var ständig brist på bemanning.

Vid den avslutande genomgången redogjorde ledningen utförligt för vad som hade gjorts sedan hösten 2022 för att komma till rätta med missförhållandena. I samband med det förevisades en tidsplan, som också lämnades in till JO, med en detaljerad beskrivning av vidtagna åtgärder. Vid inspektionen pratade JO:s medarbetare dessutom med flera i personalen om det arbete som hade bedrivits och vad det lett till. Sammanfattningsvis framkom att den nuvarande kriminalvårdschefen inledde ett omfattande förändringsarbete när han började sin tjänst i slutet av 2022. Inledningsvis fick alla enheter i samarbete med huvudkontoret ta fram de spelregler som de ansåg ska gälla på Skänninge, vilket sedermera utmynnade i en värdegrund (vision) för hela anstalten. Därefter har ett stort antal projekt och förändringar genomförts, med inriktning på bl.a. bemötande och dynamisk säkerhet. Kontrollgruppen eller larmstyrkan har tagits bort. Ett stort fokus har legat på att öka personalens närvaro på avdelningarna, bl.a. genom s.k. turbunden närvaro. Förändringsarbetet pågår fortfarande.

I dag är personalomsättningen i anstalten betydligt lägre, incidentrapporteringen har gått ner och ingripandegraden mot intagna och användandet av fängsel har sjunkit påtagligt. Flera i personalen uttryckte att man numera bemöter de intagna på ett bättre och mer proaktivt sätt. Denna bild förstärktes också av de samtal som JO:s medarbetare höll med intagna. Några intagna som varit placerade i anstalten även tidigare upplevde att det skett en förbättring i personalens bemötande, och de flesta som hade varit placerade på avskildhetsavdelningen uttryckte att de hade blivit bra bemötta där.

JO Katarina Pålsson: Det är tydligt att anstaltsledningen har tagit de missförhållanden som funnits i delar av verksamheten på stort allvar, och förändringsarbetet framstår som systematiskt och målinriktat. Utifrån vad som framkom vid inspektionen drar jag slutsatsen att det lett till klara förbättringar när det gäller bemötandet av de intagna. För egen del noterar jag vidare att antalet JO-anmälningar mot anstalten har sjunkit betydligt, vilket talar i samma riktning. Jag ser således mycket positivt på det arbete som bedrivits vid anstalten. I sammanhanget finns det skäl att särskilt betona vikten av fortsatt kontinuitet i arbetet med bemötandefrågor, vilket jag uppfattar att anstaltsledningen är medveten om.

Den fysiska miljön på avskildhetsavdelningen

Anstaltens avskildhetsavdelning är uppdelad på två lokaler; en större med 18 platser och en mindre med 4 platser plus 1 bältesrum. Vid inspektionen

framkom att det finns planer på att flytta avskildhetsavdelningen till en annan lokal med 48 platser.

Många av de intagna som JO:s medarbetare pratade med beskrev smutsiga och illaluktande celler. Detta noterades också vid rundvandringen. En intagen uppgav t.ex. att han inte vill träna på rummet eftersom golvet är så äckligt. En annan beskrev att toaletten var vidrig när han kom till cellen och att han därför fick börja med att städa den. Även personal tog upp problem med smutsiga lokaler.

Det framkom att rutinen är att de intagna ansvarar för att städa cellerna, och enligt den skriftliga dagordningen gäller detta också när den intagne flyttar från cellen. Flera intagna beskrev dock att de – förutom att plocka ihop smutskläder och slänga sopor – varken haft tid att städa eller fått någon städutrustning innan de lämnade. Nya intagna får alltså ofta komma till en smutsig cell. Bland personalen förekom blandade uppfattningar om hur det ska gå till. En uppfattade att nyanlända intagna har ansvaret för att städa, och en annan uppgav att det inte görs någon egentlig städning när en intagen flyttar. Vid den avslutande genomgången anförde ledningen att de inser att rutinerna för städningen behöver ses över.

När det gäller utrustningen i cellerna noterades att de fyra ”vanliga” cellerna i den lilla delen inte var fullt utrustade; alla saknade stol, och i någon av dem fanns det inte skrivbord. I den stora delen hade ingen av cellerna toaletter, enligt uppgift p.g.a. risk för våld mot personal, men två av de separata cellerna hade det. Några intagna tog upp att duschen i cellen inte fungerar bra, utan att vatten sprutar långt utanför och blöter ner. Två intagna uppgav att tv:n i cellen var trasig när de anlände.

Vid rundvandringen framkom att stagen i metall på sängen i bältesrummet är lokaltillverkade, och det noterades att madrassen var kortare än sängramen samt att rummet var smutsigt och madrassen fläckig. Enligt personalen inträffar det visserligen mycket sällan att en intagen bältsas, men rummet används även regelbundet för intagna som behöver tillsyn. Under den avslutande genomgången uttryckte ledningen att rummet fyller sin funktion för tillsyn av intagna, bekvämligheten går emellertid att diskutera och en mobil bältesäng skulle kunna vara ett alternativ.

Slutligen kan nämnas att några intagna och personal tog upp att cellerna är lyhörda och att det skriks mycket mellan rummen på natten.

JO Katarina Pahlsson: Uppgifterna om den fysiska miljön i de aktuella lokalerna är bekymmersamma. Som jag ser på saken kan dessa brister påverka de intagnas välbefinnande negativt och bör ytterst ses som en del av bemötandet av de avskilda. Jag har i sig inte något att invända mot att intagna som har varit föremål för avskildhet ges i uppgift att städa den aktuella cellen. Personalen har

dock givetvis ett ansvar för att tillhandahålla städmaterial och se till att det även i övrigt finns förutsättningar för den enskilde att utföra sysslan. Dessutom måste personalen följa upp att städningen faktiskt görs, då det inte får förekomma att en intagen anländer till en smutsig och illaluktande cell. Det här är av alldeles särskild betydelse på en avskildhetsavdelning – och i synnerhet i celler som används för tillsyn – då intagna som kommer dit inte sällan är i dåligt skick och rimligen inte kan förväntas städa det första de gör. Rutinerna på avskildhetsavdelningen verkar i detta avseende brista, och jag utgår från att anstalten ser över dem. Detsamma gäller utrustningen i cellerna, som således i vissa fall saknades eller inte fungerade som den ska.

Rutiner på avskildhetsavdelningen

På avskildhetsavdelningen ska de intagna säga till vid frukostutdelningen om allt som de vill ha eller göra under dagen – promenad, att ringa telefonsamtal, klädbyten, hygienartiklar m.m. Om en intagen glömmer något får han vänta till nästa dag. Detta framgår av de skriftliga ordningsreglerna, som finns tillgängliga i varje cell.

JO:s medarbetare fick delvis olika beskrivningar av hur reglerna tillämpas i praktiken av intagna respektive personal. Flera i personalen beskrev att de följer pricklistan och, i vart fall för det mesta, uttryckligen frågar den intagne om han vill ha t.ex. promenad. Flera uppgav också att man försöker vara flexibel. Om en intagen t.ex. glömt att säga till om toalettpapper så löser de detta, och ”snälltolkar” om det inte noterats att en intagen sagt till om promenad men han hävdar att det gjorts.

Många intagna beskrev däremot att rutinen tillämpas undantagslöst – det ges aldrig ”en andra chans” att be om något. De måste ofta själva komma ihåg att be om t.ex. promenad eller klädbyte. Det händer att personal frågar om det, men oftast inte. Ett par intagna beskrev vidare att de för en så simpel sak som en toalettpappersrulle får vänta till nästa dag om de glömt att säga till på morgonen. En intagen menade att om personalen glömt att notera något tolkas det inte någon gång till den intagnes fördel.

Flera intagna uppgav att de inte hade fått någon muntlig information om rutinerna. Det noterades också att det i den skriftliga informationen till de intagna inte står något om ”det stora klädbytet” på onsdagar, då det bl.a. delas ut rena sängkläder och handdukar.

Vid den avslutande genomgången förklarade ledningen att syftet med ordningsreglerna i denna del är att underlätta planeringen av arbetet, men att personalen samtidigt måste vara flexibel då vissa saker inte ens går att förutse att den intagne kommer att behöva under dagen. Ledningen var även inne på att personalen inte kan nöja sig med att en intagen inte säger något, utan då måste de fråga om den intagne vill ha promenad eller behöver hjälp med något annat under dagen.

JO Katarina Pålsson: Att intagna som utgångspunkt förväntas säga till om vad de vill ha under dagen vid frukostutdelningen framstår visserligen som rimligt, särskilt som detta tydligt framgår av de skriftliga ordningsreglerna i cellerna. Jag vill dock betona vikten av att personalen är lyhörd, i synnerhet för intagna som inte är så talföra eller inte behärskar svenska. Om en intagen t.ex. inte säger något om promenad eller klädbyte bör personalen uttryckligen fråga om detta. Jag utgår även från att anstalten ser över den skriftliga informationen så att allting som de intagna behöver känna till tydligt framgår där, och att det säkerställs att intagna vid ankomst till avskildhetsavdelningen också får informationen muntligen på ett sätt och språk som de kan tillgodogöra sig.

Protokollet har justerats av byråchefen Catrine Björkman.

Jag har tagit del av protokollet och har med anledning av uppgifterna gjort ovanstående uttalanden.

JO Katarina Pålsson

Dokumentet har fastställts digitalt den 20 november 2025 och har ingen underskrift.